

Ein cyf/Our ref MA/JH/00831/22

Jenny Rathbone AS
Y Pwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol
Senedd Cymru

8 Mawrth 2022

Annwyl Jenny

Diolch am eich llythyr dyddiedig 15 Rhagfyr ynghylch yr ymchwiliad i dlodi tanwydd a'r Rhaglen Cartrefi Clyd sy'n cael ei gynnal gan y Pwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol.

Yn ôl eich cais, rwyf wedi cynnwys fy nhystiolaeth i'w hystyried gan y pwyllgor. Mae mynd i'r afael â thlodi yn fenter trawslywodraethol, ac rwy'n gweithio'n agos gyda Julie James AS, y Gweinidog Newid Hinsawdd, sy'n arwain ar gyflawni'r Rhaglen Cartrefi Clyd.

Ar 17 Chwefror, galwais ynghyd uwchgyhadledd ar gostau byw â rhanddeiliaid allweddol i archwilio'r ffordd orau y gall Llywodraeth Cymru gefnogi aelwydydd drwy'r argyfwng presennol. Ymunodd fy nghyd-Aelodau yn y Cabinet, Julie James AS, y Gweinidog Newid Hinsawdd a Rebecca Evans AS, y Gweinidog Cyllid a Llywodraeth Leol, ynghyd â chynrychiolwyr o Gymdeithas Llywodraeth Leol Cymru. Clywsom yn uniongyrchol gan bartneriaid allweddol, gan gynnwys National Energy Action, Sefydliad Bevan a Chyngor ar Bopeth am yr effaith y mae'r argyfwng costau byw hwn yn ei chael ar aelwydydd ledled Cymru. Byddaf yn parhau i weithio ar y cyd â'n partneriaid wrth inni lywio ein ffordd drwy'r argyfwng diweddaraf hwn.

Hoffwn hefyd fanteisio ar y cyfle i groesawu gwaith craffu'r pwyllgor ar adeg pan fo talwyr biliau'n wynebu cynnydd sylweddol yn eu biliau ynni domestig, sydd wedi'u sbarduno gan amrywiadau dramatig ym mhris cyfanwerthu byd-eang olew a nwy. Mae'r cynnydd yn y cap ar brisiau tariff ynni domestig diofyn ac amrywiol a gyhoeddwyd gan Ofgem ar 7 Chwefror yn ganlyniad uniongyrchol i ansefydlogrwydd parhaus y farchnad. Mae'r aelwydydd y nodwyd eu bod mewn perygl o dlodi tanwydd yn 2018 yn debygol o fod mewn tlodi tanwydd

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1SN

Gohebiaeth.Jane.Hutt@llyw.cymru
Correspondence.Jane.Hutt@gov.wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

heddiw, sy'n golygu bod mwy na chwarter holl aelwydydd Cymru yn ei chael hi'n anodd talu costau sylfaenol biliau gwresogi, bwyd a thai.

Mae'n destun gofid a siom imi nodi'r camau cyfyngedig y mae Llywodraeth y DU wedi'u cymryd i helpu'r rheini ar aelwydydd incwm is a'r rheini sy'n agored i niwed o'r argyfwng costau byw hwn. Mae'r cyhoeddiad a wnaed gan Ganghellor y Trysorlys yn Senedd y DU ar 3 Chwefror yn methu'r nod o ran y cymorth sydd ei angen. Mae ad-daliad o £200 a dalwyd ym mis Hydref, chwe mis ar ôl i'r cynnydd mewn prisiau ddod i rym, yn ychwanegu costau pellach ar ffurf treth 'prynu nawr, talu nawr a thalu'n nes ymlaen'. Mae hon yn dreth atchweliadol ychwanegol ar yr aelwydydd hynny ar yr incwm lleiaf i'w thalu, ac mae'n achosi mwy o broblemau ar eu cyfer yn y dyfodol.

Mae'r Gweinidog Newid Hinsawdd a minnau wedi galw ar Lywodraeth y DU i ddileu'r costau cymdeithasol ac amgylcheddol a ychwanegir at filiau ynni domestig. Dylid talu'r costau hyn o drethiant cyffredinol. Rydym hefyd wedi galw am gynyddu'r taliadau sydd ar gael drwy Gynllun Gostyngiadau'r Rhaglen Cartrefi Clyd ac i gynlluniau sy'n dileu dyledion ynni fod ar gael drwy gyflenwyr ynni i helpu talwyr biliau ymdopi â'r argyfwng presennol. Rydym hefyd wedi ymuno ag eraill sy'n galw ar Lywodraeth y DU i gyflwyno treth ffawdelw ar elw ychwanegol sylweddol y cwmnïau olew a nwy i helpu i dalu cost y cymorth ychwanegol sydd ei angen ar aelwydydd sydd dan bwysau.

Er mai materion a neilltuir i Lywodraeth y DU yw'r rhain, mae Llywodraeth Cymru wedi cymryd camau gan ddefnyddio ein hadnoddau cyfyngedig i gefnogi aelwydydd sydd fwyaf mewn perygl. Bydd y Pwyllgor yn ymwybodol o'r gronfa gymorth i aelwydydd werth £51m a gyhoeddais ym mis Tachwedd, a chafodd £38m ei ddyrannu i gefnogi cynllun cymorth tanwydd gaeaf. Roedd hwnnw'n taliad untro o £100 tuag at gost eu hanghenion ynni i aelwydydd o oedran gweithio a oedd yn cael budd-daliadau sy'n dibynnu ar brawf modd. Ar 1 Chwefror cyhoeddais fod y taliad hwnnw'n cael ei ddyblu i £200.

Ar 15 Chwefror, cyhoeddodd y Gweinidog Cyllid a Llywodraeth Leol becyn o fesurau gwerth £330m i fynd i'r afael â chostau byw cynyddol. Bydd hyn yn sicrhau y gellir ymestyn ein Cynllun Cymorth Tanwydd Gaeaf i'w gynnal eto'r gaeaf nesaf, gan gyrraedd hyd yn oed mwy o aelwydydd. Mae'r pecyn o fesurau hefyd yn cynnwys taliad costau byw o £150 i'w ddarparu i bob aelwyd sy'n byw mewn eiddo ym mandiau'r dreth gyngor A i D. Bydd y taliad hwnnw hefyd yn cyrraedd aelwydydd sy'n cael cymorth drwy Gynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor ym mhob band treth gyngor. Yn absenoldeb camau digonol gan Lywodraeth y DU, bydd hyn yn helpu aelwydydd i dalu costau byw ac ymdopi â'r argyfwng ynni sydd ar ein gwarthaf.

Yn y tymor hwy, bydd y Pwyllgor yn gwybod ein bod hefyd yn ymgynghori ar ddyfodol y Rhaglen Cartrefi Clyd. Ein nod yw cydbwysu dau amcan cyfiawnder amgylcheddol a chymdeithasol, gan ddysgu gwersi o'r gorffennol i roi cymorth i'r rhai sydd mewn tloidi tanwydd.

Er gwaethaf ein hymdrechion, mae heriau sylweddol o'n blaenau yn 2022. Mae colli'r cynnydd o £20 a roddwyd dros dro i'r Credyd Cynhwysol, y cynnydd mewn trethi sy'n dod i rym ym mis Ebrill, ynghyd ag ansefydlogrwydd parhaus o ran costau ynni, yn golygu bod aelwydydd ledled y DU yn debygol o ddioddef. Yn sgil hynny, bydd angen iddynt wneud dewisiadau anodd fwyfwy ynghylch sut i wario eu harian cyfyngedig.

Mae Llywodraeth Cymru yn parhau i bwysu ar Lywodraeth y DU i gymryd camau i ddiogelu aelwydydd rhag y tloidi truenus y bydd llawer yn ei ddioddef. Clywais yn uniongyrchol gan ddarparwyr gwasanaethau rheng flaen yn ystod cyfarfod bord gron a gynhaliwyd ar 17 Chwefror am drafferthion enbyd y rhai sy'n delio â'r argyfwng costau byw hwn. Mae'n

bwysig i Lywodraeth Cymru barhau i weithio gyda'n partneriaid, gan helpu teuluoedd a'r rhai mwyaf agored i niwed yn ein cymdeithas drwy'r cyfnod anodd hwn.

Edrychaf ymlaen at y canfyddiadau a'r argymhellion sy'n deillio o ymchwiliad y Pwyllgor i helpu i nodi camau pellach y gallwn eu cymryd i gefnogi aelwydydd drwy'r cyfnod anodd hwn.

Yr eiddoch,

A handwritten signature in black ink that reads "Jane Hutt". The signature is written in a cursive style with a horizontal line above the first few letters of "Jane".

Jane Hutt AS/MS

Y Gweinidog Cyfiawnder Cymdeithasol
Minister for Social Justice

TYSTIOLAETH LLYWODRAETH CYMRU I'R PWYLLGOR CYDRADDOLDEB A CHYFIAWNDER CYMDEITHASOL YNGHYLCH TLODI TANWYDD A'R RHAGLEN CARTREFI CLYD

Cyflwyniad

Mae [Amcangyfrifon tlodi tanwydd a gyhoeddwyd ym mis Awst 2019](#) yn awgrymu bod 155,000 o aelwydydd, tua 12% o'r holl aelwydydd, yn byw mewn cartrefi sy'n dlawd o ran tanwydd. Comisiynwyd amcangyfrifon newydd o dlodi tanwydd gan Lywodraeth Cymru a chânt eu cyhoeddi ym mis Mai 2022.

Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ei gynllun [Trechu tlodi tanwydd](#) ym mis Mawrth 2021. Mae'r cynllun yn cynnwys y cyfnod hyd at 2035 ar lefel uchel, gan gynnwys ein huchelgeisiau a'n targedau, ond mae'n canolbwyntio ar ddeg cam gweithredu tymor byr i'w cyflawni dros y ddwy flynedd nesaf. O ystyried cyflymder y newid yn y sector hwn, caiff y ddarpariaeth ei monitro ac mae'n cael ei hadolygu'n rheolaidd. Mae hyn yn rhoi cyfle i Lywodraeth Cymru adolygu a diweddarau ein cynllun gweithredu i sicrhau bod gweithgareddau'n parhau i roi sylw i gyflawni ein targedau erbyn 2035.

Er cydnabod na all Llywodraeth Cymru ddylanwadu ar holl benderfyniadau ehangach tlodi tanwydd, mae ein cynllun yn cynnwys targedau ystyrlon ac ymestynnol. Mae'r rhain yn ystyried gwersi o'r gorffennol a'r sylwadau a gyflwynwyd i ni yn ystod [yr ymgynghoriad cyhoeddus](#), a ddaeth i ben ar 31 Rhagfyr 2020. Erbyn 2035, ein nod yw'r canlynol:

- Amcangyfrifir na fydd unrhyw aelwyd yn byw mewn tlodi tanwydd difrifol neu barhaus cyn belled ag y bo hynny'n rhesymol ymarferol;
- Amcangyfrifir na fydd mwy na 5% o gartrefi yn byw mewn tlodi tanwydd ar unrhyw adeg cyn belled ag y bo hynny'n rhesymol ymarferol;
- Bydd nifer yr holl aelwydydd sydd "mewn perygl" o syrthio i dlodi tanwydd wedi mwy na haneru, yn seiliedig ar amcangyfrifon 2018.

Disgrifir y camau y mae Llywodraeth Cymru yn eu cymryd yn y cynllun yn fanwl. Fodd bynnag, er mwyn cefnogi gwaith y Pwyllgor, hoffwn dynnu sylw at rai ohonynt yma:

- Mae'r buddsoddiad yn y Rhaglen Cartrefi Clyd wedi parhau, ac wedi cyfrannu at haneru lefelau amcangyfrifon o dlodi tanwydd yng Nghymru rhwng 2008 a 2018. Ar ddiwedd mis Mawrth 2021, roedd buddsoddiad o fwy na £397m¹ a gyflwynwyd drwy'r Rhaglen Cartrefi Clyd (Nyth ac Arbed) wedi gwella effeithlonrwydd ynni mwy na 67,100 o gartrefi yng Nghymru. Mae dros 160,000 o bobl wedi cael cyngor ar effeithlonrwydd ynni drwy'r Rhaglen ers 2011. Mae'r cynlluniau hyn yn cefnogi rhai o'r bobl fwyaf agored i niwed yn ein cymdeithas, drwy wella eu gallu i wrthsefyll iechyd gwael y gellir ei osgoi ac atal marwolaethau cynnar. Mae creu cartref cyfforddus hefyd yn helpu ein plant i ddechrau eu bywyd yn y ffordd orau posibl ac i wireddu eu potensial llawn.
- Mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi ymgynghoriad ar fersiwn nesaf y Rhaglen Cartrefi Clyd, a ddechreuodd ar 22 Rhagfyr. Mae'r ymgynghoriad hwn yn ceisio dysgu gwersi o'r gorffennol a chydbwyso'r ddau nod mewn perthynas â'r hinsawdd a chyfiawnder cymdeithasol.

¹ Cyllid gan Lywodraeth Cymru, Llywodraeth y DU ac Ewrop a gyflwynwyd trwy'r Rhaglen Cartrefi Clyd

- Cyhoeddwyd y cynllun ymdopi â thywydd oer ar 3 Rhagfyr. Mae hwn yn nodi cyfres o gamau yr ydym yn eu cymryd i annog a chefnogi aelwydydd incwm is i sicrhau bod eu cartrefi'n ymdopi'n well â thywydd oer.
- Mae Llywodraeth Cymru wedi sefydlu Panel Cynghori ar Dlodi Tanwydd. Drwy'r fforwm gwerthfawr hwn, mae Llywodraeth Cymru wedi cydlynu ymateb Cymru i ymgynoriadau a gynhaliwyd gan Lywodraeth y DU i ddiwygio'r Cynllun Rhwymedigaeth y Cwmnïau Ynni a Chynllun Gostyngiadau'r Rhaglen Cartrefi Clyd.

Yn ogystal â gwaith ein Panel Cynghori ar Dlodi Tanwydd, byddaf yn parhau i weithio gyda sefydliadau a gafodd eu cynrychioli yn yr uwchgynhadledd ar gostau byw a gynhaliais ar 17 Chwefror. Yr oedd yr uwchgynhadledd yn dangos yn glir sut y mae Gweinidogion yn gweithio ar draws y Llywodraeth i harneisio ein hymdrechion i drechu tlodi o bob math, ar y cyd â'r ystod o sefydliadau yn y sector cyhoeddus, y sector preifat a'r trydydd sector sydd wedi ymroi i'r dasg sydd o'n blaenau.

Yn fwy diweddar, rydym wedi gweld prisiau ynni'n codi. Roedd tua 145,000, neu 11% o holl aelwydydd Cymru yn 2019 mewn perygl o fyw mewn tlodi tanwydd, gan wario rhwng 8% a 10% o incwm eu haelwydydd ar eu hanghenion ynni domestig. Mae'r cynnydd mewn biliau ynni ym mis Hydref 2021 a gyhoeddwyd gan Ofgem, ynghyd â'r cynnydd pellach a gyhoeddwyd ym mis Chwefror, yn golygu bod y rhan fwyaf, os nad pob un o'r aelwydydd sydd mewn perygl o dlodi tanwydd yn 2018, bellach yn debygol o fod yn byw mewn tlodi tanwydd. Mae National Energy Action wedi cynghori y bydd y cynnydd yn y cap ar brisiau tariff diodyn ac amrywiol ar gyfer ynni domestig yn golygu y gallai mwy na 280,000 o aelwydydd yng Nghymru fod mewn tlodi tanwydd ym mis Ebrill. Mae hyn yn cynrychioli 100,000 o aelwydydd eraill ers mis Hydref 2021 a chynnydd o 80% o'i gymharu ag amcangyfrifon Llywodraeth Cymru ar gyfer 2018.

Mae Llywodraeth Cymru wedi cymryd camau i fynd i'r afael â hyn, ochr yn ochr â ffactorau eraill sy'n cyfrannu at argyfwng costau byw megis tynnu'n ôl y codiad o £20 i'r credyd cynhwysol, cynyddu cyfraddau llog, a chynyddu cyfraniadau yswiriant gwladol. Gan ddefnyddio ein hadnoddau cyfyngedig i'r perwyl gorau fel y disgrifir yn y llythyr eglurhaol i'r papur tystiolaeth hwn, byddwn yn parhau i lloïo Llywodraeth y DU i ysgwyddo'i chyfran deg o'r baich ac i gefnogi'r rhai sydd â'r angen mwyaf.

Mae'r Gweinidog Newid Hinsawdd a minnau wedi galw ar Lywodraeth y DU i ddileu'r costau cymdeithasol ac amgylcheddol a ychwanegir at filiau ynni domestig. Dylid talu'r costau hyn o drethiant cyffredinol. Rydym hefyd wedi galw am gynnydd yn y taliadau sydd ar gael drwy Gynllun Gostyngiadau'r rhaglen Cartrefi Clyd ac i gynlluniau dileu dyledion ynni fod ar gael drwy gyflenwyr ynni i ryddhau talwyr biliau o'r argyfwng uniongyrchol. Rydym wedi ymuno ag eraill sy'n galw ar Lywodraeth y DU i gyflwyno treth ffawdelw ar elw gormodol y cwmnïau olew a nwy i helpu i dalu cost y cymorth ychwanegol sydd ei angen ar aelwydydd sydd dan bwysau.

Mae Llywodraeth y DU hefyd yn ei gwneud yn ofynnol i Lywodraeth y DU gymryd camau pellach i ailystyried eu dull o ymdrin â'r Lwfans Tai Lleol. Roedd y cynnydd yng nghyfraddau'r Lwfans Tai Lleol i'r 30ain ganradd ar gyfer y rheini sy'n cael Budd-dal Tai a Chredyd Cynhwysol ac sy'n byw yn y Sector Rhentu Preifat yn ymateb calonogol i argyfwng Covid-19. Fodd bynnag, cafodd cyfraddau'r Lwfans Tai Lleol eu rhewi yn 2021 ac mae'r cyhoeddiad na fydd y cyfraddau'n cael eu cynyddu tan o leiaf ddechrau blwyddyn ariannol 2023, heb unrhyw sicrwydd o gynnydd bryd hynny, yn siom. O ganlyniad, bydd cyfraddau'r Lwfans Tai Lleol sy'n cael eu talu hyd at 31 Mawrth 2023 yn adlewyrchu'r farchnad rentu ar gyfer y cyfnod Hydref 2018 – Medi 2019.

Hoffwn droi'n awr at y cwestiynau a nodir yn eich llythyr.

Y prif wersi a ddysgwyd o Raglen Cartrefi Clyd presennol Llywodraeth Cymru

Daeth Cynllun Arbed (sy'n seiliedig ar ardal) y Rhaglen Cartrefi Clyd i ben ym mis Tachwedd 2021. Mae'r Cynllun Nyth sy'n seiliedig ar alw yn parhau tan fis Ebrill 2023. Mae'r asesiad o'n rhaglen bresennol yn parhau a chaiff ei gyhoeddi, ac mae canlyniad yr ymarfer ymgynghori yn cael ei ddadansoddi ar hyn o bryd.

Roeddwn yn falch o allu defnyddio'r canfyddiadau a'r argymhellion yn [Adroddiad y Rhaglen Cartrefi Clyd a gyhoeddwyd gan Archwilio Cymru ym mis Tachwedd](#), ynghyd â'r argymhellion a wnaed yn [adroddiad Pwyllgor Newid Hinsawdd, Amgylchedd a Materion y Senedd ar tlodi tanwydd](#), sydd wedi helpu i lunio'r ymgynghoriad ar fersiwn nesaf y Rhaglen Cartrefi Clyd. Mae Llywodraeth Cymru yn derbyn yr argymhellion yn y ddau adroddiad ac mae eisoes wedi gwneud newidiadau i'r cynlluniau presennol lle bo hynny'n briodol. Mae'r gwersi a ddysgwyd o'r [Rhaglen Ôl-osod er mwyn Optimeiddio](#) ochr yn ochr â'r [Ymgynghoriad ar y cynllun i drechu tlodi tanwydd yn 2020](#) hefyd wedi helpu i lunio'r ymgynghoriad ar fersiwn nesaf y Rhaglen Cartrefi Clyd.

Dyma rai enghreifftiau o'r gwersi hynny:

- Mae tensiwn rhwng gwres fforddiadwy a glân, tra bo cadwyni cyflenwi a sgiliau yn dal i aeddfedu.
- Mae angen mynd i'r afael â'r gorddibyniaeth ar fudd-daliadau sy'n dibynnu ar brawf modd fel mesur o incwm isel. Mae hyn o bosibl wedi eithrio pobl sy'n byw ar incwm is, nad ydynt yn cael budd-daliadau, sydd, serch hynny, yn cael anhawster i dalu costau eu hanghenion ynni cartref.
- Angen mwy o gamau i annog agweddau ac ymddygiad cadarnhaol at ddefnyddio ynni domestig, wedi'u hategu gan fwy o fuddsoddiad mewn technoleg glyfar a charbon isel i wresogi cartref er mwyn gwella effeithlonrwydd ynni yn y cartref.
- Nid yw'r broses ar gyfer ymdrin â chwynion ac apeliadau o dan y rhaglen bresennol yn glir i lawer o ymgeiswyr, ac mae angen ei gwella yn y fersiwn nesaf o'r Rhaglen Cartrefi Clyd. Gellid gwella trefniadau i apelio yn dilyn yr asesiad o'r tŷ cyfan, neu pan fo gosod system wedi arwain at ganlyniadau anfwriadol, gan gynnwys pan nad yw darparwr y cynllun wedi bodloni pryderon y person yn foddhaol.
- Rhaid ystyried a yw cynlluniau sy'n seiliedig ar ardal yn parhau i fod yn addas i'r diben wrth fynd i'r afael â thlodi tanwydd.

[Sut y gall y gwersi hyn helpu i lywio'r fersiwn nesaf o'r Rhaglen Cartrefi Clyd er mwyn sicrhau ei bod yn cefnogi'n well y rhai sy'n byw mewn tlodi tanwydd, neu mewn perygl o hynny?](#)

Cafodd [yr ymgynghoriad ar fersiwn nesaf y Rhaglen Cartrefi Clyd](#) ei gyhoeddi ar 22 Rhagfyr 2021, ac mae'n cynnwys 19 o gwestiynau. Gan ddysgu llawer o wersi'r gorffennol, mae'r cwestiynau hyn wedi'u cynllunio i groesawu safbwyntiau a barn ynghylch diben fersiwn nesaf y rhaglen, y meini prawf cymhwystra i'w defnyddio, a'r mesurau effeithlonrwydd ynni cartref i'w darparu i aelwydydd drwy'r rhaglen. Yn ystod yr ymarfer ymgynghori ac mewn partneriaeth â National Energy Action, cynhaliwyd tri gweithdy rhithwir a oedd yn cynnwys cyfranogiad gan randdeiliaid allweddol yng Nghymru. Daw'r ymgynghoriad i ben ar 1 Ebrill 2022. Bydd y safbwyntiau ar y materion hyn yn cael eu cyhoeddi gan Lywodraeth Cymru yn ein hymateb i'r ymgynghoriad, a ddisgwyllir ei gyflawni cyn toriad haf y Senedd.

Pa gymorth penodol y dylid ei ddarparu i ymateb i'r heriau sy'n gysylltiedig â thlodi tanwydd gwledig?

Mae [Ystadegau tlodi tanwydd a gyhoeddwyd yn 2019](#) yn amcangyfrif bod lefelau tlodi tanwydd yn uwch mewn ardaloedd gwledig yng Nghymru, gyda Gwynedd (23%) Ceredigion (21%), Ynys Môn (17%) a Phowys (17%) yn adrodd lefelau sy'n llawer uwch na'r cyfartaledd cenedlaethol o 12% o'r holl aelwydydd. Ystyrir bod ardal yn wledig os yw y tu allan i aneddiadau sydd â phoblogaeth o fwy na 10,000. Mae tystiolaeth a gyhoeddwyd o [Arolwg Cyflwr Tai Cymru](#) yn amlygu bod cartrefi mewn ardaloedd gwledig yn tueddu if od yn llai effeithlon o ran ynni nag anheddau mewn ardaloedd trefol. Y rheswm tebygol am hynny yw bod anheddau mewn ardaloedd gwledig yn tueddu i fod yn hŷn a cheir mwy o anheddau sengl mewn ardaloedd gwledig. Ceir hefyd llai o dai cymdeithasol mewn ardaloedd gwledig, a'r rheini yw'r mathau o anedd sy'n dueddol o fod yn fwyaf effeithlon o ran ynni.

Mae'r Rhaglen Cartrefi Clyd bresennol yn darparu cyllid ychwanegol ar gyfer cartrefi nad ydynt wedi'u cysylltu â grid nwy'r prif gyflenwad, yn bennaf mewn ardaloedd gwledig. Mae'r cyllid ar gyfer pob cartref wedi'i gyfyngu i £5,000 neu £8,000 yn dibynnu ar sgôr effeithlonrwydd ynni'r cartref pan fydd wedi'i gysylltu â'r rhwydwaith nwy. Mae'r cyllid ar gyfer cartrefi oddi ar y grid nwy yn cynyddu i £8,000 neu £12,000.

Mae Llywodraeth Cymru wedi cydnabod y pwysau ychwanegol a brofir gan aelwydydd sy'n dibynnu ar nwy hylif ac olew gwresogi ar gyfer systemau gwresogi gofod a dŵr. Nid yw'r rhain yn cael eu rheoleiddio gan Ofgem ac er bod y cap ar brisiau yn berthnasol i drydan a gyflenwir drwy'r grid cenedlaethol, nid yw cost olew a nwy hylif wedi'i chapio ac maent yn dueddol i newid yn ôl y tymor. Gall aelwydydd incwm is ei chael hi'n anodd cael gafael ar gyfrifon cyllidebu ac maent yn wynebu biliau mawr i brynu swmpgyflenwadau, neu mewn risg o ddioddef costau cynyddol pellach drwy gael nifer o gyflenwadau llai yn ystod y gaeaf.

Yn ogystal â darparu grantiau ar gyfer trwsio boeleri, estynnwyd y Gronfa Cymorth Dewisol i ddarparu cymorth tanwydd gaeaf i helpu aelwydydd i dalu costau olew a nwy hylif. Mae cymorth ychwanegol ar ffurf taliadau brys o hyd at £250 wedi bod ar gael i gleientiaid sydd oddi ar y grid ers 1 Hydref. Nid yw cleientiaid tanwydd nwy oddi ar y grid yn mwynhau'r un sicrwydd o ran cyflenwad, a gallai eu cyflenwad gael ei "atal" i bob pwrpas ac ni fyddent yn gallu gwresogi eu cartrefi os nad yw'r arian i dalu am gyflenwad ar gael iddynt. Rwyf wedi cytuno i ymestyn y cymorth hwn a fydd yn parhau tan 31 Mawrth 2023.

Bydd aelwydydd gwledig hefyd yn elwa o'r gronfa cymorth i aelwydydd a gyhoeddais ym mis Tachwedd, sydd â £38m yn cael ei ddyrannu i gefnogi cynllun cymorth tanwydd gaeaf. Roedd hwn yn cynnig taliad untro o £100 i aelwydydd o oedran gweithio sy'n cael budd-daliadau sy'n dibynnu ar brawf modd tuag at gost eu hanghenion ynni. Ar 1 Chwefror cyhoeddais fod y taliad hwn yn dyblu i £200. Ar 15 Chwefror, cyhoeddodd y Gweinidog Cyllid a Llywodraeth Leol becyn gwerth £330m o fesurau i fynd i'r afael â chostau byw cynyddol. Bydd hyn yn sicrhau y gellir ymestyn ein Cynllun Cymorth Tanwydd Gaeaf i redeg eto y gaeaf nesaf, gan gyrraedd hyd yn oed mwy o aelwydydd.

Mae'r pecyn o fesurau hefyd yn cynnwys taliad cost byw o £150 i'w ddarparu i bob aelwyd mewn eiddo ym mandiau'r dreth gyngor A i D. Bydd y taliad hwnnw hefyd yn cyrraedd aelwydydd sy'n cael cymorth drwy Gynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor ym mhob band treth gyngor. Yn absenoldeb camau digonol gan Lywodraeth y DU, bydd hyn yn helpu aelwydydd i dalu am gostau byw ac ymdopi â'r argyfwng ynni sydd arnom yn awr.

Bydd opsiynau pellach i helpu i ymateb i'r heriau sy'n gysylltiedig â thlodi tanwydd gwledig yn cael eu hystyried fel rhan o'r ymgynghoriad ar y rhaglen Cartrefi Clyd ac mewn partneriaeth â'r Panel Cyngori ar Dlodi Tanwydd.

Sut gellir annog landlordiaid yn y sector preifat i fynd i'r afael â thlodi tanwydd tenantiaid?

Mae tai yn y sector rhentu preifat yn ddarostyngedig i safonau effeithlonrwydd ynni a bennir gan Lywodraeth y DU. Ar ddiwedd 2020, awgrymodd ymgynghoriad Llywodraeth y DU ar [safonau effeithlonrwydd ynni yn y sector rhentu preifat](#) gyfres o gynigion polisi i sicrhau gwell effeithlonrwydd ynni yn y sector rhentu preifat domestig. Roedd hyn yn cynnwys senario polisi dewisol Llywodraeth y DU o'i gwneud yn ofynnol i 'denantiaethau newydd' gyrraedd Band C (EPC) o 1 Ebrill 2025 a 'phob tenantiaeth' i gyrraedd Band C (EPC) erbyn mis Ebrill 2028. Mae Llywodraeth y DU yn ystyried y sylwadau a gyflwynwyd yn ystod yr ymgynghoriad.

Awgrymodd [Amcangyfrifon tldi tanwydd a gyhoeddwyd ym mis Awst 2018](#) fod aelwydydd sy'n byw mewn eiddo yn y sector rhentu preifat yn fwy tebygol o fod yn dlawd o ran tanwydd ac 20% o'r aelwydydd hyn yn byw mewn tldi tanwydd (12% o ran pob aelwyd). Mae Cynllun Nyth y Rhaglen Cartrefi Clyd yn cydweithio â Rhentu Doeth Cymru i annog landlordiaid i wella eu heffeithlonrwydd ynni domestig. Yn 2020/21, roedd aelwydydd yn y sector rhentu preifat yn cyfrif am fwy nag 20% o'r 4,559 o aelwydydd a oedd yn elwa o welliannau effeithlonrwydd ynni domestig.

Sut y gall unrhyw gynllun(iau) olynol hyrwyddo ystyriaethau sy'n ymwneud â chydraddoldeb a chyfiawnder cymdeithasol yn well?

Roedd y cynllun i fynd i'r afael â thlodi tanwydd yn destun asesiad effaith integredig a chaiff hyn ei adolygu a'i ddiweddarau wrth i gynigion gael eu datblygu ar gyfer fersiwn nesaf y Rhaglen Cartrefi Clyd. Er enghraifft, gwyddom fod bod yn rhan o grŵp lleiafrifoedd ethnig yn gysylltiedig â mwy o debygolrwydd o dldi incwm cymharol. Ar gyfer y cyfnod rhwng 2015-16 a 2019-20 roedd tebygolrwydd o 29% y byddai pobl yr oedd pennaeth eu haelwyd yn perthyn i grŵp lleiafrifoedd ethnig yn byw mewn tldi cymharol. Mae hyn yn cymharu â thebygolrwydd o 24% i'r rhai y mae pennaeth eu haelwyd yn perthyn i grŵp ethnig gwyn. I blant mae'r tebygolrwydd o fod mewn tldi incwm cymharol ar aelwyd y mae ei phennaeth yn perthyn i grŵp lleiafrifoedd ethnig ddwywaith cymaint nag ydyw i fyw ar aelwyd y daw ei phennaeth o grŵp ethnig gwyn

Rhwng 2017-18 a 2019-20, roedd 38% o blant a oedd yn byw ar aelwyd lle'r oedd rhywun ag anabledd mewn tldi incwm cymharol, o gymharu â 26% ar aelwydydd lle nad oedd neb yn anabl. Yn yr un modd, roedd 31% o oedolion oedran gweithio a oedd yn byw ar aelwyd lle'r oedd rhywun ag anabledd mewn tldi incwm cymharol, o gymharu â 18% o'r rhai a oedd yn byw ar aelwyd lle nad oedd neb yn anabl.

Rwyf wedi mynegi pryder i Lywodraeth y DU ynghylch eu cynigion i ddileu caniatáu i aelwydydd sy'n cael Taliadau Annibyniaeth Personol a Lwfans Byw i'r Anabl fod yn gymwys yn awtomatig i gael cymorth drwy Gynllun Gostyngiadau'r Rhaglen Cartrefi Clyd. Byddwn yn ystyried yn ofalus sut mae ein rhaglenni'n parhau i gefnogi aelwydydd anabl.

Sut y gall Llywodraeth Cymru sicrhau bod y fersiwn nesaf o'r Rhaglen Cartrefi Clyd yn cyd-fynd yn well â'i hymdrechion i ddatgarboneiddio tai Cymru?

Ar 28 Hydref, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ei chynllun [Cymru Sero Net](#), gan ganolbwyntio ar Gyllideb Garbon 2 (2021-2025). Mae'n cynnwys camau i'w cymryd dros ddechrau'r degawd hwn i ddatgarboneiddio cartrefi a pharatoi ar gyfer gostyngiadau pellach mewn allyriadau. Yn y bennod ar Adeiladau yng nghynllun Cymru Sero Net, rydym yn trafod y canlynol:

- Effeithlonrwydd Ynni – Gosod safonau trwm ar gyfer adeiladau newydd ac eiddo sy'n bodoli eisoes, a'r sector tai cymdeithasol yn arwain y ffordd;

- Gwres Carbon Isel – Cael gwared ar ffynonellau gwres tanwydd ffosil yn raddol;
- Newid ymddygiadol a lleihau'r galw – Archwilio sut y gallai sifftiau ymddygiadol a chymdeithasol arwain at lai o alw ac offer sy'n effeithlon o ran ynni;
- Proses bontio deg - sut rydym yn sicrhau nad ydym yn gadael neb ar ôl wrth inni symud i Gymru Ianach, gryfach a thecach.

Mae'n amlwg bod gan y Rhaglen Cartrefi Clyd rôl i'w chwarae o ran cefnogi tai nad ydynt yn rhai cymdeithasol er mwyn sicrhau'r effeithlonrwydd thermol ac ynni gorau posibl, yn unol â'n dull o ddatgarboneiddio adeiladau. Fodd bynnag, mae tensiwn rhwng mynd i'r afael â thlodi tanwydd a datgarboneiddio cartrefi Cymru. Mae hyn yn cael ei ystyried fel rhan o'r ymgynghoriad ar fersiwn nesaf y Rhaglen Cartrefi Clyds. Er gwaethaf brys yr argyfwng hinsawdd, ni allwn wthio mwy o bobl i dlodi tanwydd o ganlyniad i'n ffocws ar leihau'r ddibyniaeth ar losgi tanwydd ffosil. Er enghraifft, ar gyfer aelwydydd sy'n byw gyda system wresogi aneffeithlon neu un sydd wedi torri, bydd gosod boeler nwy effeithlon yn arbed carbon, yn gwella amodau byw mewn cysur ac yn helpu i leihau'r gost o gynnal system wresogi foddhaol.

I lawer o gartrefi byddai symud i fathau eraill o systemau gwresogi yn awr, am resymau sy'n ymwneud ag amser ac arian, yn mynd yn groes i'r bwriad i drechu tlodi tanwydd. Mae angen i gynhyrchu trydan fod yn opsiwn glanach a rhatach cyn i bob deiliad tŷ drosglwyddo i system wresogi trydan. Rydym yn disgwyl y bydd dewisiadau gwresogi carbon isel, megis pŷmpiau gwres, yn dod yn llawer rhatach ac yn fwy hygyrch erbyn diwedd y degawd.

Felly, gall yr adeg amserol i newid boeler nwy mewn rhai achosion godi cyn pen ychydig flynyddoedd, pan fydd cadwyn gyflenwi gryfach a phan fydd costau wedi gostwng. Efallai mai boeleri nwy effeithlon ac sy'n barod am hydrogen yw'r ymateb sero net priodol a fydd yn parhau ar gyfer tlodi tanwydd am gryn amser nes bod dewis arall addas ar gael. Mae hwn yn fater sy'n cael ei ystyried ymhlith rhanddeiliaid fel rhan o'r ymgynghoriad ar fersiwn nesaf y Rhaglen Cartrefi Clyd. Hynny yw, mae angen sicrhau'r cydbwysedd rhwng datgarboneiddio tai a diogelu aelwydydd incwm is rhag tlodi tanwydd.

Adroddiad yr Archwilydd Cyffredinol ar y Rhaglen Cartrefi Clyd bresennol, Tachwedd 2021

Mae'r canfyddiadau a'r pum argymhelliad a nodir yn adroddiad yr Archwilydd Cyffredinol ar y Rhaglen Cartrefi Clyd wedi'u derbyn gan Lywodraeth Cymru. Mae'r adroddiad wedi llywio'r ymgynghoriad sydd ar y gweill ar hyn o bryd a bydd yn helpu i sicrhau bod y trefniadau a roddwyd ar waith ar gyfer fersiwn nesaf y Rhaglen Cartrefi Clyd yn cyflawni ein hamcanion polisi. Mae'r adroddiad yn ganlyniad i gydweithio helaeth rhwng Llywodraeth Cymru ac Archwilio Cymru i ddysgu'r gwersi o'r rhaglen bresennol.

Mae Llywodraeth Cymru wedi comisiynu ymgynghorwyr allanol i ddarparu cyngor technegol a masnachol wrth i fersiwn nesaf y rhaglen Cartrefi Clyd gael ei datblygu.

Pumed Senedd y Pwyllgor Newid Hinsawdd, yr Amgylchedd a Materion Gwledig ar dlodi tanwydd

Cyhoeddwyd adroddiad y Pwyllgor ar dlodi tanwydd ar 24 Mawrth 2020. Roedd argymhellion 7,8,10 ac 11 yn canolbwyntio ar y camau y dylai Llywodraeth Cymru eu cymryd i fonitro'r effaith y mae'r Rhaglen Cartrefi Clyd yn ei chael ar dlodi tanwydd yng Nghymru, sut mae cymorth yn cael ei dargedu, meini prawf cymhwysra aelwydydd ac argaeledd gwaith galluogi. Roedd [ymateb Llywodraeth Cymru](#) ar 9 Mehefin 2020 wrth

dderbyn yr argymhellion hyn yn nodi sut y byddai'r ymgynghoriad ar fersiwn nesaf y Rhaglen Cartrefi Clyd yn ystyried y materion a godwyd wrth gynllunio'r rhaglen newydd.

Mae adroddiadau blynyddol cynllun Nyth y Rhaglen Cartrefi Clyd wedi'u cyhoeddi ers lansio'r cynllun yn 2011. Yn dilyn argymhelliad 7, cafodd gofynion adrodd eu gwella ar gyfer Cynllun Arbed 3 y Rhaglen Cartrefi Clyd. Mae'r ddau gynllun yn destun gwerthusiad annibynnol cyfnodol sy'n cynnwys asesiad o'r effaith y mae'r cynlluniau wedi'i chael mewn perthynas ag ymdrechion i fynd i'r afael â thlodi tanwydd. Cyhoeddwyd [Gwerthusiad o Gynllun Arbed 3](#) ar 28 Chwefror.

Yn unol â'r camau gweithredu yn ein cynllun, gwnaed cynnydd o ran datblygu dulliau i gefnogi ymdrechion i nodi'r aelwydydd sydd mewn perygl o dlodi tanwydd, neu sy'n byw mewn tlodi tanwydd (argymhelliad 8). Bydd y dangosfwrdd ar gyfer tlodi tanwydd yn cael ei gyhoeddi cyn bo hir. Bydd y dangosfwrdd yn darparu data ar benderfynyddion tlodi tanwydd. Bydd gwybodaeth am gost ynni, incwm aelwydydd ac effeithlonrwydd ynni domestig ar gael i'r cyhoedd i gefnogi ymdrechion ein partneriaid i fynd i'r afael â thlodi tanwydd, ac ar yr argyfwng ynni a chostau byw mwy diweddar.

Mae rhywfaint o dystiolaeth i awgrymu bod meini prawf cymhwystra anhyblyg wedi arwain at aelwydydd sy'n agored i niwed, gan gynnwys nad yw pobl anabl a'u teuluoedd wedi gallu cael cymorth er eu bod mewn angen. Fel rhan o'r cynllun newydd ac mewn ymateb i argymhelliad 10, cynigiodd Llywodraeth Cymru adolygu'r Rheoliadau gan nodi'r meini prawf cymhwystra ar gyfer cymorth drwy'r Rhaglen Cartrefi Clyd yn seiliedig ar y gwersi a ddysgwyd o Gynllun Peilot Cyflyrau Iechyd Cynllun Nyth. Ar sail canlyniad yr ymgynghoriad presennol, gellir gwneud diwygiadau i Reoliadau Effeithlonrwydd Ynni Cartref (Cymru), er mwyn gwella'r mynediad at y cymorth sydd ar gael drwy'r rhaglen.

Mae Llywodraeth Cymru yn cytuno bod y diffyg cymorth ariannol i ymgymryd â gwaith galluogi i'r rhai mewn tlodi tanwydd, er mwyn cefnogi cartrefi sydd angen gwelliannau effeithlonrwydd ynni cartref yn well, yn rhwystr i helpu rhai pobl sydd â'r angen mwyaf (argymhelliad 11). Mae hyn yn cael ei ystyried fel rhan o ymgynghoriad nesaf y Rhaglen Cartrefi Clyd sydd bellach ar y gweill. Fel rhan o'n Cynllun Ymdopi â Thywydd Oer, rydym yn ystyried beth arall y gellir ei wneud i gefnogi aelwydydd i wneud mân atgyweiriadau a fyddai'n eu helpu i ymdopi'n well â thywydd oer.